

คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของ
ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ
A Teacher Identity and Role Model
Characteristics of Kru Chawengsak Phothisombat

วีระกิจ สุวรรณพิทักษ์¹

Weerakit Suwanphithak

วิชฎาลัมพก์ เหล่าวานิช²

Vitchatalum Laovanich

ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์³

Yootthana Chuppunnarat

¹ นักศึกษาหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรีศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Master of Music Education, Faculty of Education,
Chulalongkorn University
(E-mail: weerakit.su@gmail.com)

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดนตรีศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Assistant professor Dr., Faculty of Education,
Chulalongkorn University

³ รองศาสตราจารย์ ดร., สาขาวิชาดนตรีศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Associate professor Dr., Faculty of Education,
Chulalongkorn University

Received: 08/06/2021 Revised: 02/07/2021 Accepted: 04/07/2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของครูเชิงศักดิ์ โทธิสมบัติไชยะเปียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) วิธีดำเนินการวิจัยเริ่มจากการกำหนดผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ได้แก่ 1) แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร 2) แหล่งข้อมูลด้านบุคคล ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) และการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (Snowball sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ 2) แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structural interview) และ 3) แบบสังเกต (Observation form) เก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) วิเคราะห์ข้อมูล สร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) และตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data triangulation)

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของครูเชิงศักดิ์ โทธิสมบัติประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) **ดนตรีรู้รอบ** ทั้งภาคทฤษฎีและสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญจนได้รับการยอมรับจากบุคคลและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในวงวิชาชีพและวิชาการดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง 2) **เก่งมอบความรู้** เริ่มตั้งแต่กระบวนการวิเคราะห์ผู้เรียน มีกลวิธีสำคัญในการถ่ายทอดและการวัดประเมินผลตามสภาพจริง 3) **เคียงคู่เมตตา** กับลูกศิษย์ทุกรุ่น ให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง อีกทั้งยังดูแลเสมือนลูกและห่วงใยเหมือนคนในครอบครัวจนเป็นที่รักและศรัทธาของบรรดาลูกศิษย์ และ 4) **นำพาศิษย์ได้ดี** เป็นต้นแบบให้กับศิษย์ทั้งในด้านการมีบุคลิกภาพและอัธยาศัยที่ดี การทำงานอย่างมีระบบ ด้านความรู้ความสามารถ การปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น และความกตัญญู

คำสำคัญ: การเรียนดนตรีไทย, ความเป็นครู, ครูต้นแบบ, ดนตรีไทยศึกษา

Abstract

This qualitative research study aims to examine a teacher identity and role model characteristics of Kru Chawengsak Phothisombat. The methodology process began with specifying sources and key informants which includes 1) documents and related research and 2) key informants that were drawn using purposive sampling and snowball sampling. The research tools of this study were document and electronic media form, Semi-structural interview questions, and observation form. The data collected by participant observation, and Informal interview. In the data analysis process, content analysis was employed, and triangulation was used for data validation.

The findings have shown that the teacher identity and role model characteristics of Kru Chawengsak Phothisombat was divided into 4 parts: **1) To be proficient in Thai music** in both theoretical and performance advance skills and being widely well-known by Thai musicians, **2) Having teaching abilities**, to begin with analyzing student background ability, having good pedagogy, and using the authentic assessment, **3) Full of mercy to all students**, not only giving full of knowledge transparently, but also always take good care of the students as members of the family, and **4) Being a positive role model for students**, in terms of good personality, ability and skillfulness, adaptability, and gratitude.

Keywords: Thai music learning, Teacher identity, Teacher role model, Thai music education

บทนำ

ครู หมายถึง ผู้สั่งสอน อบรม บ่มเพาะนิสัยที่ดี และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกศิษย์ ครูจึงเป็นบุคคลที่ศิษย์เคารพยกย่อง ยึดเป็นที่ปรึกษา และผู้นำทางชีวิต อีกทั้งเป็นบุคคลที่มีพระคุณต่อศิษย์อย่างมากรองลงมาจากพ่อแม่ กล่าวได้ว่า ครูเป็นบุคคลที่ได้ช่วยสร้างรากฐานให้กับสังคม และพัฒนาประเทศชาติจากความตั้งใจในการสร้างคน (พรปวีณ์ จันทรผ่อง และคณินญา อุทัยสุข, 2562; ราชบัณฑิตยสถาน, 2554; สุเทพ อุตถากร, 2536; เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2561; อำไพ สุริตกุล, 2534) นอกจากนี้ครูยังเป็นองค์ประกอบสำคัญตามทฤษฎีทางการศึกษา (Steiner, 1988) ที่มีบทบาทในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและครบถ้วนทั้ง 3 ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) และด้านจิตพิสัย (Affective domain) (Anderso et al., 2001; ทิศนา แหมมณี, 2561) ในการจะสอนให้ได้ครบตามมิติการเรียนรู้ดังกล่าวไม่ใช่เรื่องง่าย ผู้วิจัยพบว่าการสอนด้านจิตพิสัย (Affective domain) มีความยากและเป็นความท้าทายของผู้สอน เพราะเป็นเรื่องของความรู้สึก รวมถึงทัศนคติที่อยู่ภายในจิตใจไม่สามารถจับต้องหรือวัดได้ชัดเจนเช่นเดียวกับอีก 2 ด้าน อีกทั้งต้องใช้เวลานานในการบ่มเพาะจนเกิดการเรียนรู้และพัฒนาไปสู่การนำไปใช้จนเกิดเป็นลักษณะเฉพาะของผู้เรียนแต่ละคนเอง ดังนั้นคุณลักษณะที่ดีของครูจึงเป็นสิ่งสำคัญที่หลายคนมองข้าม ทว่าในระหว่างการจัดการเรียนรู้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณลักษณะเหล่านี้ผ่านการกระทำของครูไปโดยไม่รู้ตัวอยู่ตลอดเวลา มีผู้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นครูที่ดีไว้มากมาย พบว่าครูที่ดีควรมีคุณลักษณะสำคัญดังนี้ 1) มีความรู้รอบและรู้ลึกในเนื้อหาที่สอน 2) มีความเชี่ยวชาญในการสอน 3) มีคุณธรรมจริยธรรมและความประพฤติดีต่อตนเอง ผู้เรียน วิชาชีพ และสังคม และ 4) พัฒนاتนเองอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่าการเป็นครูที่ดี ไม่เพียงแต่จะมีความเก่งเท่านั้น หากแต่ต้องกอบไปด้วยความดีเช่นกันจึงจะทำให้บุคคลนั้นๆ เป็นครูได้อย่างสมบูรณ์แบบ (เจษฎาวัลย์ ปลงใจ, 2561; นิทรา ฉินไพศาล และ พระครูสุจิตร์ตนากร, 2559; วลนิกา ฉลากบาง, 2559; สิดารศมี สิงหเดชาสีทธิ์ และ สุชาติดา บวรกิตติวงศ์, 2560)

คุณลักษณะความเป็นครูดนตรีนั้นจะต้องประกอบไปด้วยความเป็นนักดนตรีและครูที่ดีผสมผสานกัน มีงานวิจัยที่น่าเสนอคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีที่ดีทั้งในและต่างประเทศ ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยในประเทศไทย เสาวภาคย์อุดมวิชัยวัฒน์ ได้นำเสนอคุณลักษณะครูดนตรีไทยที่พึงประสงค์ในระดับอุดมศึกษาประกอบไปด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญญา 2) จิต 3) กาย และ 4) สังคม (เสาวภาคย์อุดมวิชัยวัฒน์, 2561) พรปวีณ์ จันทรผ่องได้นำเสนอกรอบโน้ตส่น เรื่อง การใช้หลักความเมตตาในการสอนดนตรีไทยของผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหารประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1) การให้ด้วยหลักจิตวิทยาเชิงบวก 2) การให้ด้วยหลักความเข้าใจในความแตกต่างของผู้เรียน 3) การให้ความรู้ที่ถูกต้อง 4) การให้ความรู้ที่ครบถ้วน และ 5) การให้ประสบการณ์ตรง (พรปวีณ์ จันทรผ่อง และตัญญาอุทัยสุข, 2562) และ อุทัย ศาสตร์ (2553) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร (ศิลปินแห่งชาติ) ได้มีการนำเสนอคุณลักษณะความเป็นครูไว้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) มีความรอบรู้ทางดนตรีไทยทั้งทฤษฎีและการปฏิบัติ 2) มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ 3) เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูกศิษย์ 4) มีความรักและเมตตาต่อลูกศิษย์ และ 5) มีความจริงจังและความละเอียดอ่อนในการสอน นอกจากนี้งานวิจัยต่างประเทศได้นำเสนอคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีที่ดีไว้ว่าควรจะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ และความสามารถในการถ่ายทอดเป็นหลัก กล่าวคือ เน้นสมรรถนะในการเป็นครูและนักดนตรีที่เก่งจึงจะเป็นครูที่ดีและมีคุณภาพเพราะมีฐานความเชื่อว่าการที่บุคคลนั้นๆ จะมาเป็นครูดนตรีแล้วแต่เริ่มต้นจากการเป็นนักดนตรีมาก่อนกระบวนการจึงมุ่งเน้นไปที่ความเก่งและความเชี่ยวชาญเป็นหลัก ส่งผลต่อจุดเน้นของการเป็นครูดนตรีที่ดีที่มีความแตกต่างจากของไทย (Abramo, 2009; Biasutti & Concina, 2018; Dolloff, 1999; Pellegrino, 2009; Wagoner, 2011)

ในวัฒนธรรมการเรียนรู้ดนตรีไทยที่เน้นการใช้วิธีแบบปากต่อปาก (Oral tradition) และการเลียนแบบ (Imitation) เป็นหลัก ในด้านเนื้อหานอกจากครูจะสอนทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ตั้งแต่ขั้นต้นไปถึงขั้นสูงแล้ว ครูยังให้ความสำคัญในการสั่งสอนและอบรมคุณธรรมจริยธรรมในการเป็นนักดนตรีที่ดีให้กับ

ลูกศิษย์เป็นอย่างมาก โดยครูจะปฏิบัติตนเป็นต้นแบบให้กับลูกศิษย์ จึงทำให้ความสัมพันธ์ของครูกับศิษย์มีความใกล้ชิดและผูกพันกันอย่างมากเปรียบเสมือนคนในครอบครัวอันเป็นจุดเน้นสำคัญในการเรียนการสอนดนตรีไทยที่ยึดถือเป็นหลักมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ครูเปรียบเสมือนองค์ความรู้เคลื่อนที่ของลูกศิษย์ที่ไม่เพียงแต่จะสอนให้เป็นคนเก่งเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับการเป็นคนดีด้วย ดังนั้นครูจึงเป็นต้นแบบสำคัญของลูกศิษย์ในทุกด้านของการเรียนดนตรีไทย จริยวัตร ทัศนคติ และบุคลิกภาพของครูมีอิทธิพลส่งผลมาถึงศิษย์อย่างมีนัยสำคัญ (กรมศิลปากร, 2545; ยุทธนา ฉัพรรณรัตน์, 2561; วิชาลัมพ์พะเหล่าวานิช, 2556; อุทัย ศาสตรา, 2553)

ครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติเป็นครูดนตรีไทยท่านหนึ่งที่มีความรู้ความสามารถในด้านการบรรเลงและการสอนเครื่องสีไทยได้รับการยอมรับในวงวิชาชีพอย่างกว้างขวาง อีกทั้งได้รับการถ่ายทอดและเป็นศิษย์คนสำคัญของหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยะชีวิน) คีตกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ จากการศึกษาสำรวจ (Pilot study) ผู้วิจัยพบว่าการสอนของครูเชวงศักดิ์ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านทักษะดนตรีเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญและสอดแทรกในเรื่องของคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในการเรียนการสอนตลอดเวลาด้วย อีกทั้งยังเห็นได้จากลูกศิษย์ที่ครูได้สร้างขึ้นจากรุ่นสู่รุ่นกว่า 33 ปี ผลผลิตเหล่านั้นไม่เพียงแต่เป็นครูดนตรีและนักดนตรีที่มีฝีมือเท่านั้น หากแต่ยังเป็นคนดีและเป็นต้นแบบในการเป็นครูดนตรีไทยจนเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการและวิชาชีพจนออกดอกออกผลมากมาย เหล่านี้ล้วนเกิดจากการบ่มเพาะที่มีส่วนสำคัญมาจากความเป็นครูต้นแบบของครูเชวงศักดิ์ทั้งสิ้น

ในฐานะผู้สอนและผู้เรียนดนตรีไทย ผู้วิจัยจึงเกิดแรงบันดาลใจและตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการสอนลูกศิษย์ให้เป็นคนเก่งและดีซึ่งเหล่านี้ปรากฏอยู่ในตัวครูเชวงศักดิ์ อีกทั้งยังผ่านการพิสูจน์มาอย่างยาวนาน รวมถึงพบว่าผู้มีผู้ที่ทำวิจัยในมิติของคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบทางดนตรีไทยยังน้อยมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่ามกลางสถานการณ์โลกปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งการ

บุกรุกทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีที่ทำให้การสื่อสารเข้าถึงกันทำได้สะดวกและรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นสิ่งที่ทำให้ความสัมพันธ์อันดีงามค่อยๆ หายไป ผู้วิจัยจึงตระหนักถึงความเสี่ยงต่อการหายไปของวัฒนธรรมการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านการเรียนดนตรีไทยที่เป็นเสน่ห์และเป็นเอกลักษณ์ของชาติจึงเป็นที่มาของการทำวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และนำเสนอองค์ความรู้ดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบของงานวิชาการเพื่อใช้เป็นต้นแบบครุดนตรีทั้งในและนอกวัฒนธรรมไทย อันจะเป็นการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชาติและจะเป็นประโยชน์ต่อวงการดนตรีไทยศึกษาอย่างมากในมุมมองว่า

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครุต้นแบบของครูเขวงศักดิ์โพธิสมบัติ

นิยามศัพท์

คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครุ หมายถึง พฤติกรรมอันพึงประสงค์ที่ครูเขวงศักดิ์โพธิสมบัติปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับลูกศิษย์โดยมีหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยะชีวิน) เป็นครุต้นแบบทั้งภายในและภายนอก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ครูดนตรีและผู้เรียนในหลักสูตรครุศาสตร/ศึกษาศาสตรบัณฑิต รวมไปถึงหลักสูตรศิลปกรรมศาสตรบัณฑิตในสาขาวิชาดนตรีไทยและตะวันตกสามารถนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปใช้เป็นต้นแบบในการเป็นครุดนตรีที่ดีได้ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย

2. อาจารย์ประจำหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครุดนตรีสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพัฒนาหลักสูตรในการผลิตบัณฑิตครุดนตรีให้มีความครอบคลุมในมิติของวัฒนธรรมการสอนของไทยมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คุณลักษณะความเป็นครู

ครูที่ดีควรมีคุณลักษณะสำคัญดังนี้ 1) มีความรู้รอบและรู้ลึกในเนื้อหาที่สอน 2) มีความเชี่ยวชาญในการสอน 3) มีคุณธรรมจริยธรรมและความประพฤติต่อตนเอง ผู้เรียน วิชาชีพ และสังคม และ 4) พัฒนาตนเองอยู่เสมอจะเห็นได้ว่าการเป็นครูที่ดี ไม่เพียงแต่จะมีความเก่งเท่านั้น หากแต่ต้องประกอบไปด้วยความดีเช่นกันจึงจะทำให้บุคคลนั้น ๆ เป็นครูได้อย่างสมบูรณ์แบบ (เจษฎาวัลย์ ปองใจ, 2561; นิหรารักษ์ อินไพศาล และพระครูสุจิตต์นาร, 2559; วิลนิภา ฉลากบาง, 2559; สิดารักษ์ สิงหนะสิทธิ์ และสุชาติ บวรกิจวงศ์, 2560)

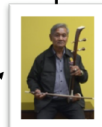
คุณลักษณะความเป็นครุตนตรี

คุณลักษณะครุตนตรีที่ดีในแต่ละวัฒนธรรมล้วนมีจุดเน้นที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทและแนวคิดในแต่ละสังคมจะเห็นได้จากคุณลักษณะครุตนตรีไทยให้ความสำคัญกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนเท่า ๆ กับการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านดนตรี ในขณะที่มององค์ความรู้เป็นครุตนตรีของตะวันตกจะมีจุดเน้นไปที่ทักษะความเป็นครูในเรื่องของกลวิธีการสอนและความชำนาญในการปฏิบัติเครื่องดนตรีของครูเป็นหลัก (Abramo, 2009; Biasutti & Concina, 2018; Dolloff, 1999; Pellegrino, 2009; Wagoner, 2011; พรปวีณ์ จันทร์ผ่อง และณัฏฐา อุทัยสุข, 2562; เสาวภาศย์ อุดมวิชัยวัฒน์, 2561; อุทัย ศาสตรา, 2553)

วัฒนธรรมการเรียนดนตรีไทย

ในวัฒนธรรมการเรียนดนตรีไทยที่เน้นการสอนด้วยวิธีแบบปากต่อปาก (Oral tradition) และการเลียนแบบ (Imitation) เป็นหลักจากครูจะสอนทักษะปฏิบัติเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ แล้วครูยังให้ความสำคัญในการสั่งสอนและอบรมคุณธรรมจริยธรรมในการเป็นนักดนตรีที่ดีให้กับลูกศิษย์เป็นอย่างมาก โดยครูจะปฏิบัติตนเป็นต้นแบบให้กับลูกศิษย์ วัฒนธรรมการเรียนเช่นนี้ถือเป็นจุดเน้นที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย กล่าวโดยสรุป คือ ครุตนตรีที่ดีจะต้องมีความเก่ง และดีควบคู่กันไปเสมอ (Abramo, 2009; Biasutti & Concina, 2018; Dolloff, 1999; Pellegrino, 2009; Wagoner, 2011; กรมศิลปากร, 2545; ยุทธนา ฉัพรรณรัตน์, 2561; วิภาลัมภ์ เหล่าวานิช, 2556; อุทัย ศาสตรา, 2553)

หลวงไพเราะเสียงซอ (สุน คุระชะชีวิน)

ครูเซ่งศักดิ์ โพธิ์สมบัติ

ลูกศิษย์ครูเซ่งศักดิ์
โพธิ์สมบัติ
รุ่นแรกพ.ศ.2518

ลูกศิษย์ครูเซ่งศักดิ์
โพธิ์สมบัติ
รุ่นล่าสุดพ.ศ.2563

คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครุต้นแบบของครูเซ่งศักดิ์ โพธิ์สมบัติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) (Creswell, 2014) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

1.1 แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ตำรา งานวิจัย และบทความทางวิชาการ ที่อยู่วารสารฐานข้อมูล TCI และ SCOPUS เป็นหลัก

1.2 ด้านบุคคล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) คือ 1) ครูเชิงศักดิ์ โพธิสมบัติ ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) (Babbie, 2001) 2) กลุ่มลูกศิษย์ชื่อดังครูเชิงศักดิ์ที่ได้รับการสอนกลวิธีการบรรเลงซอด้วงโดยตรงจากครูเชิงศักดิ์ โพธิสมบัติ ในช่วงที่ครูเริ่มรับราชการที่วิทยาลัยนาฏศิลป์ เชียงใหม่ (พ.ศ.2517) และต้องจบการศึกษาด้านดนตรีไทย อีกทั้งประกอบอาชีพเป็นอาจารย์สอนดนตรีไทย (ซอด้วง) ในระดับอุดมศึกษา ผู้วิจัยคัดเลือกด้วยเทคนิคการสุ่มแบบโสมบอล (Snowball sampling) (Babbie, 2001) และ 3) กลุ่มลูกศิษย์ชื่อดังครูเชิงศักดิ์ โพธิสมบัติ ได้รับการสอนกลวิธีการบรรเลงซอด้วงโดยตรงจากครูเชิงศักดิ์ในช่วงเวลาปัจจุบัน (พ.ศ.2563) ภายใต้โครงการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบวิเคราะห์เอกสารและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ พัฒนามาจากแนวคิดของอุทัย ศาสตรา (2553)

2.2 แบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งมีโครงสร้าง (Semi-structural interview) (Creswell, 2007)

2.3 แบบสังเกต (Schatzman & Strauss, 1973)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บข้อมูลด้านเอกสาร ใช้แบบวิเคราะห์เอกสารเพื่อจำแนกประเภทและข้อมูลของเอกสาร

3.2 การเก็บข้อมูลด้านบุคคล ผู้วิจัยเก็บข้อมูล ด้วยวิธีสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการฝากตัวเป็นศิษย์จนถึง

การต่อเพลงกับครู ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เป็นหลัก (Creswell, 2014) เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์และตีความในลำดับถัดไป

4. การตรวจสอบคุณภาพข้อมูล ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) (Creswell, 2014) จากแหล่งข้อมูลด้านเอกสารและผู้ให้ข้อมูลหลัก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยแบบสัมภาษณ์ชนิดกึ่งโครงสร้าง (Semi-structural interview) มาถอดเทปสัมภาษณ์เป็นความเรียง รวบรวมข้อมูล ทำข้อสรุปชั่วคราวและกำจัดข้อมูล (Memoing and Data reduction) และจัดแยกข้อมูลตามประเด็นที่จะศึกษา (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) รวมถึงข้อมูลที่ได้จากแบบสังเกตผู้วิจัยใช้วิธีเดียวกันกับการสัมภาษณ์ จากนั้นนำความเรียงที่ได้จากเครื่องมือทั้ง 2 ชนิด มาวิเคราะห์ และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Induction) (สุภางค์ จันทวานิช, 2561) ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีการพรรณนา (Descriptive) เป็นความเรียง พร้อมการแสดงข้อสรุปในบางประเด็นด้วยแผนภาพ และตาราง

6. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ฝากตัวเป็นศิษย์และต่อเพลงเดี่ยวซอด้วงทางหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น ดุริยะชีวิน) ได้แก่ เพลงพญาโศก สามชั้น และเพลงแขกมอญสามชั้น กับครูเขวงศักดิ์ โพธิสมบัติ ณ บ้านครู จ.เชียงใหม่ ตั้งแต่เดือนกันยายน 2562 จนถึงปัจจุบัน พบว่า ครูเขวงศักดิ์ได้รับการถ่ายทอดทั้งองค์ความรู้ด้านดนตรีไทยและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมการผู้เรียนดนตรีไทยที่ดีจากครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ้น ดุริยะชีวิน) ครุศิลปินต้นแบบที่ครูเขวงศักดิ์รักและศรัทธา ยึดถือเป็นแบบอย่างในการเป็นนักดนตรีและครูดนตรีไทยที่ดีมาโดยตลอด สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้ครูเขวงศักดิ์มีความเป็นครูต้นแบบดังจะเห็นได้ในเชิงประจักษ์จากการสร้างลูกศิษย์ที่อยู่ทั้งการศึกษาในระบบ (Formal

education) นอกระบบ (Non-formal education) และตามอัธยาศัย (Informal education) ที่มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของวงวิชาการและวิชาชีพดนตรีไทยมากกว่า 30 ปี จากการวิจัยพบว่ามียุทธศาสตร์ดังนี้

คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

1. ดนตรีรู้รอบ

การเรียนดนตรีไทยของครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติได้รับการถ่ายทอดจากครูดนตรีไทยที่มีชื่อเสียงมากมาย ในช่วงเวลาการศึกษาที่วิทยาลัยนาฏศิลป์กรุงเทพมหานครได้มีโอกาสเรียนและใกล้ชิดกับครูอีกหลายท่าน เช่น ครูละเมียด จิตตเสวี ครูทองดี สุจริตกุล ครูท้วม ประสิทธิ์กุล และครูศิลป์ ตรีโมท เป็นต้น ซึ่งครูทุกท่านเหล่านี้ล้วนให้การสนับสนุนและเป็นผู้วางรากฐานการเรียนดนตรีที่สำคัญอันเป็นหนทางนำไปสู่การต่อยอดในการเรียนทักษะขั้นสูงกับหลวงไพเราะเสียงซอ (อุน ดุยะชีวิน) ทั้งยังได้รับประสบการณ์ทางดนตรีมากมายในการบรรเลงวงเครื่องสายไทยและวงเครื่องสายปี่ชวาร่วมกับบรมครูในงานต่างๆ เช่น ครูเทียบ คงลายทอง ครูพริ้ง ดนตรีรส และครูพริ้ง กาญจนผลิน เป็นต้น (เชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ, 2562) ส่งผลให้ครูเชวงศักดิ์มีความรอบรู้ทางดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง และสามารถปฏิบัติได้อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงความรอบรู้และความเชี่ยวชาญทางดนตรีของครูเชวงศักดิ์ (เชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ, 2562; วราภรณ์ เขิดชู, 2548) ดังนี้

1.1 มีความรู้เรื่องเพลงเถา เพลงเกร็ด เพลงตับต่างๆ เป็นจำนวนมาก และสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบรรเลงซอด้วงในวงเครื่องสายปี่ชวา

1.2 มีความสามารถในการบรรเลงเพลงเดี่ยวซอไทยทั้ง 3 ชนิด ได้แก่ ซอด้วง ซออู้ และซอสามสายตั้งแต่เพลงเดี่ยวขึ้นต้นจนถึงขึ้นสูงได้อย่างไพเราะ

1.3 เป็นผู้สอนและประจบให้กับสถาบันที่ตนสังกัดทุกครั้งที่มีการแสดง คือ วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ และสถาบันอื่นๆ เช่น ชมรมดนตรีไทยสโมสรศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อแสดงในงานต่างๆ ที่เผยแพร่ทั้งรายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ และการแสดงสด

1.4 ได้รับเชิญในการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการบรรเลงและการสอน ซอไทยทั้งในและต่างประเทศ รวมถึงได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินอาวุโสแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ครูป๊อกเล่าสอนให้ผมรู้จักเพลง คำเป็นคนรู้จักรู้สึก คำสอนวิธีการขึ้น การใช้ซอขึ้นเพลงนำคนอื่นนะครับ ว่าควรขึ้นลูกอย่างไร ให้ดูลูกตก ไม่ได้เอาทุกตัวมาขึ้น แล้วก็ให้ฟังเพลงเวลารับร้อง การฟังเพลงรับร้องนี้ ไม่ใช่ฟังแต่เฉพาะร้องแต่ต้องให้ฟังทั้งฉิ่งทั้งกลอง ดูประโยคของกลอง และประโยคของร้อง คำบอกว่า หูต้องใช้ฟังทุกอย่าง และการรับร้องในแต่ละอัตราจังหวะครูก็สอน ครูบอกว่าต้องพยายามเข้าใจเพลงด้วย อีกอันที่คำสอนแล้วยังจำได้จนทุกวันนี้เลยว่าเป็นผู้นำจะต้องเป็นหลักให้คำ ถ้าเป็นหลักให้คำไม่ได้อย่าไปจับซอด้วงเนี่ยครับ (บัณฑิต ศรีบัว, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

สำหรับครูแล้วนะ การเดิยวซอของครูป๊อกท่านจะมีความคมคาย แยกบาล และจะมีความคุดันอยู่ในตัว บางจังหวะๆ ลูกสะบัดลูกอะไรของครูป๊อกเนี่ยนะอย่างสมัยก่อนเนี่ย เคยมีอยู่ครั้งนึง เล่นอยู่หน้าโรงละครของวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ ครูป๊อกขึ้นซอด้วงเขมรไทรโยค แล้วครูนั่งอยู่หลังวง ครูได้ยินแค่เสียงขึ้นเนี่ย ครูอือหือ ชอบมากอะ ชอบนิ้วครูมากเลยจริงๆ ก็ถือว่าประทับใจยังติดหูติดตาอยู่เลยจนทุกวันนี้บรรยาภาศในวันนั้น แค่ประโยคขึ้น มันเหมือนครูได้ละเมียดละไม ระมัดระวังในการผลิตเสียงออกมาอะไรอย่างนี้ครับผม มันก็จะสัมพันธ์ไปถึงนกขมิ้นพญาโคก เขกมอญ เพลงเดิยวทั้งหลายของคุณครู ก็คือ มีความกลมกลืนแล้วมันเหมือนกับว่าครูตั้งใจจะทำอะไร เป็นที่น่าชื่นชมน่าศรัทธา (บุญถึง พระยาชัย, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

เห็นได้ว่าครูเชิงศักดิ์ดีเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีไทยอย่างรอบด้าน และสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญจนได้รับการยอมรับจากบุคคลและ

สถาบันการศึกษาต่างๆ ในวงวิชาชีพและวิชาการดนตรีไทยอย่างกว้างขวาง ดังจะเห็นได้จากลูกศิษย์ที่ยกย่องและศรัทธาในความรอบรู้และสามารถในการปฏิบัติของครูเขวงค์กดีไม่เพียงแต่จะมีความรู้ในด้านเนื้อหาดนตรีอย่างแตกฉานจนเป็นที่ยอมรับจากสถาบันการศึกษาต่างๆ แต่ยังมีความสามารถในการบรรเลงเครื่องดนตรีได้อย่างเชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของครูดนตรีที่ดีต้องสามารถปฏิบัติเป็นต้นแบบให้กับลูกศิษย์ได้จนเกิดเป็นแรงบันดาลใจและความศรัทธาในตัวผู้สอน อันจะนำมาซึ่งประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก (บุญถึง พระยาชัย, 2564; บัณฑิต ศรีบัว, 2564; ฐิติ ธีระพงษ์วัฒนา, 2564)

2. เก่งมอบความรู้

การเป็นครูดนตรีที่ดีมีความรู้ความสามารถทั้งด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ เครื่องดนตรีจนเชี่ยวชาญอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการจะเป็นครูดนตรีที่ดี หากแต่จะต้องมีวิธีวิทยาการสอน กลวิธีในการถ่ายทอดองค์ความรู้และคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ลูกศิษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูดนตรีไทยที่ไม่เพียงสอนให้ลูกศิษย์มีฝีมือเท่านั้น แต่จะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมประกอบกันด้วยจึงจะสมบูรณ์ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกศิษย์เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะสามารถจำแนกระหว่างนักดนตรีและครูดนตรีได้ กล่าวคือ บุคคลที่มีความรู้และมีมือการบรรเลงอยู่ในระดับดีเยี่ยมแต่ไม่สามารถถ่ายทอดวิชาความรู้ให้กับลูกศิษย์ได้บุคคลนั้น คือ นักดนตรี ส่วนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถด้านดนตรีแม้จะไม่ถึงระดับดีเยี่ยมแต่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้จนลูกศิษย์เกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการที่ดี บุคคลนั้น คือ ครูดนตรี (อุทัย ศาสตรา, 2553) ครูเขวงค์กดี โพธิสมบัติดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่าเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ทางดนตรีไทย แต่สิ่งสำคัญคือ ครูเขวงค์กดีมีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกศิษย์ จะเห็นได้จากคำกล่าวของลูกศิษย์ ดังนี้

ครูบอกก่อนจะต่อเพลงเดี่ยวเค้าจะต้องดูคนก่อนนะ อย่างสมมติว่า เค้าดูว่าเธอพร้อมที่จะต่อหรือยัง แล้วเค้ามีอารมณ์ที่จะต่อหรือยัง บางทีไปงานมาดึกๆ เค้าก็เรียกมาต่อเพลงเดี่ยวนะ

(บัณฑิต ศรีบัว, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

ครูป๊อกสอนว่าการใช้นิ้วมีอยู่ 2 อย่าง คือ ถ้าใช้นิ้วบังคับเสียง นิ้วที่ 1 กด นิ้วที่ 2 พรมเนี่ยโดยการใช้นิ้วเนี่ยเป็นการพรมแบบไทยนะ เธอต้องจำไว้ แต่เดี๋ยวนี้นั้นส่วนมากเค้าเริ่มพรมแบบไวโอลิน คือการใช้ข้อมือมาช่วยด้วย อย่างเนี่ยถ้าจะใช้ข้อครูไม่ถนัดนะ ครูถนัดแบบไทยๆ เพราะฉะนั้นเธอต้องเลือกใช้นะ ครูบอกว่าจริงๆ มันก็เพราะแต่มันไม่ใช่แบบไทยๆ แค่นั้นเอง

(บัณฑิต ศรีบัว, สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2564)

ครูป๊อกจะไม่ได้สื่อสารอะไรมา บางทีท่านต่อเราอยู่ ท่านบอกให้นึกถึงลายกนก ท่านจะพูดแบบเนี่ย ครูก็เข้าใจว่าการที่ท่านอธิบายถึงลายกนก น่าจะสื่อถึงเรื่องการเคลื่อนไหวของอารมณ์

(รักเกียรติ ปัญญาศ, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2564)

สไตส์ครูเค้าก็จะเหมือนกับต่อแบบไม่ได้เน้นอะไรมากมายนะ ครูท่านจะต่อแล้วก็ดูความสามารถไปเรื่อยๆ ถ้ามีพัฒนาการก็จะเต็มไปด้วยให้เล็กๆ น้อยๆ ไปเรื่อยๆ อะไรแบบนี้เนาะ ครูเค้าจะต่อแบบไม่ค่อยบรรยายนะอาจจะมีการเข้าไปแทรกเสริมในบางส่วนของคิดว่าลูกศิษย์ทำได้ก็เติมให้ บางอย่างถ้าเกินความสามารถก็ไม่ได้เติมให้ ครูเป็นอย่างนั้น

(รักเกียรติ ปัญญาศ, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2564)

โดยก่อนเรียนจะมีการวิเคราะห์ผู้เรียนทั้งในด้านทักษะพื้นฐานและความประพฤติรวมไปถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ เพื่อนำไปสู่การออกแบบการสอน **ขั้นสอน**ครูวงค์ศักดิ์ โพธิสมบัติได้มีการอธิบายความหลากหลายขององค์ความรู้ในแต่ละเรื่องเพื่อสอนให้ลูกศิษย์รู้และเข้าใจถึงจุดเด่นและความแตกต่างของบทเพลงก่อน แล้วจึงสอนให้รู้จักการประยุกต์ใช้ความรู้ได้ด้วยตนเองตาม

ความเหมาะสม โดยนอกจากใช้วิธีการสอนด้วยการสาธิตให้ดูประกอบการอธิบายเป็นหลักในการสอนแล้ว ครูยังมี**กลวิธีการสอน**โดยการใช้วิธีอุปมาอุปไมยเพื่อให้ลูกศิษย์เข้าใจในเนื้อหาและการปฏิบัติที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งมีการ**วัดประเมินผล**ด้วยการประเมินตามสภาพจริง (Authentic assessment) แล้วเสริมในสิ่งที่ผู้เรียนควรแก้ไขหรือข้อควรพัฒนาทันที จึงทำให้การถ่ายทอดของครูเชิงศักดิ์มีความครบถ้วนตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ (ฐิติ ธีระพงษ์ วัฒนา, 2564; บุญถึง พระยาชัย, 2564; บัณฑิต ศรีบัว, 2564; บุญยเกียรติ สะอาด, 2564; ไพรัตน์ วงษ์ประเสริฐ, 2564; รักเกียรติ ปัญญายศ, 2564; สุรัสวดี จันทร์ยก, 2564; อภิญา เพียเพ็งตัน, 2564)

3. เคียงคู่เมตตา

ความรักและความเมตตาของครูที่มีต่อลูกศิษย์ถือเป็นจุดเน้นสำคัญของการเรียนดนตรีไทย การถ่ายทอดดนตรีไทยแบบโบราณครูและลูกศิษย์จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันคล้ายกับคนในครอบครัว ครูรักลูกศิษย์เหมือนลูก ลูกศิษย์รักครูเหมือนพ่อแม่ คอยดูแลปรนนิบัติรับใช้ครูอย่างใกล้ชิดสิ่งเหล่านี้จึงทำให้ครูได้เห็นถึงความรัก ความศรัทธา และความจริงใจของศิษย์ที่มีให้ จากการศึกษาพบว่า **บทบาทลูกศิษย์** ครูเชิงศักดิ์ เคยได้รับความเมตตาจากครูดนตรีหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุระะชีวิน) ที่เมตตาให้ความรู้ตั้งแต่ด้านการบรรเลงซอ ทั้ง 3 ชนิด ทั้งการบรรเลงรวมวงและการบรรเลงเดี่ยวตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงเพลงเดี่ยวขั้นสูงโดยมิได้ปิดบังแต่อย่างใด อีกทั้งยังได้ให้โอกาสในการเรียนรู้ในสถานการณ์จริงโดยการพาไปบรรเลงในงานต่างๆ ร่วมกับครุศิลปินหลายท่านรวมไปถึงหลวงไพเราะเสียงซอด้วยในขณะที่ครูเชิงศักดิ์ยังเป็นนักเรียนอยู่ ด้วยความรักความเมตตาเหล่านี้จึงทำให้ครูเชิงศักดิ์มีความเป็นนักดนตรีและครูดนตรีที่มีความพร้อมในทุกด้าน นอกจากนี้ไม่เพียงแต่การเรียนในห้องเรียนที่วิทยาลัยนาฏศิลปเท่านั้น แต่ครูเชิงศักดิ์ยังได้รับความเมตตาจากหลวงไพเราะเสียงซอในการเรียนเพิ่มเติมที่กองการสังคีต และที่บ้านจึงทำให้ครูเชิงศักดิ์ได้มีโอกาสดูแลปรนนิบัติรับใช้หลวงไพเราะเสียงซอด้วย (เชิงศักดิ์ โพธิสมบัติ, 2562) ประสบการณ์ดังกล่าวส่งผลมายัง

การเปลี่ยนสถานะมาอยู่ในบทบาทครูของครูเขวงศักดิ์ที่ได้รับการปลูกฝังและซึมซับมาทั้งทางตรงและทางอ้อมจากครูทุกท่าน ครูเขวงศักดิ์ได้ให้ความสำคัญกับความรัก ความเมตตา และความจริงใจต่อลูกศิษย์ กล่าวคือ ครูเขวงศักดิ์ให้ความรู้ลูกศิษย์โดยไม่ปิดบัง ประโยชน์ของลูกศิษย์เป็นสิ่งสำคัญเสมอ เมตตาลูกศิษย์ที่บ้านห่างไกลจากโรงเรียนให้มาอาศัยอยู่ในบ้านครูทุกๆ ที่ครูก็มีครอบครัวที่ต้องดูแลอยู่แล้ว หากแต่ครูมีความเมตตาลูกศิษย์เหมือนลูก ในระหว่างอาศัยอยู่ที่บ้านครูได้ถ่ายทอดทั้งองค์ความรู้ทางดนตรีและอบรมคุณธรรมจริยธรรมให้ลูกศิษย์ อีกทั้งได้มอบโอกาสในการเพิ่มประสบการณ์นอกเหนือจากกิจกรรมในหลักสูตรโดยการไปงาน เพราะครูเชื่อว่าการเรียนดนตรีในห้องเรียนอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการพัฒนาทักษะของผู้เรียน การฝึกซ้อม และการปฏิบัติในสถานการณ์จริงจึงเป็นการจัดประสบการณ์ที่สำคัญต่อผู้เรียนเช่นเดียวกับที่ครูเคยได้รับจากหลวงไพเราะเสียงซอ (บุญถึง พระยาชัย, 2564; บัณฑิต ศรีบัว, 2564; ประชา ศษเดช, 2562)

กล่าวได้ว่าครูเขวงศักดิ์ให้ความรักและความเมตตากับลูกศิษย์ทุกรุ่น ให้ความรู้โดยไม่ปิดบัง อีกทั้งยังดูแลเสมือนลูกและห่วงใยเหมือนคนในครอบครัว จนเป็นที่รักและศรัทธาของบรรดาลูกศิษย์ที่ได้เรียนกับครูมากกว่า 30 รุ่น อันเป็นผลมาจากความมุ่งมั่นในการเป็นครูดนตรีของครูเขวงศักดิ์ รวมถึงการได้รับการบ่มเพาะจากครูศิลปินต้นแบบหลายท่านที่เคยได้ให้โอกาสและความเมตตาท่านเรื่อยมา

4. นำพาศิษย์ได้ดี

ครูที่ดินนอกจากจะรอบรู้ในศาสตร์ของตัวเอง สอนเก่งแล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ความประพฤติและจริยวัตรที่ดี เพื่อให้ควรค่าแก่การเคารพยกย่องและเป็นต้นแบบที่ดีให้กับศิษย์ จากการศึกษาพบว่า ครูเขวงศักดิ์ โพธิสมบัตินับถือปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ทั้งในทุกด้าน ดังที่ลูกศิษย์กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า

ครูไม่ดุนะ แต่ท่านจริงจัง และท่านจะเป็นคนทำอะไรมีแผนอยู่ในหัวตลอด อยู่บ้านครู ครูก็เมตตาเหมือนลูก... ครูศรัทธา เลื่อมใส รักเคารพยิ่งเลยนะครูป๊อกเนี่ย ครูก็จำแบบอย่างของท่านมา

(บุญถึง พระยาชัย, สัมภาษณ์, 8 พฤษภาคม 2564)

ปีที่ 14 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2565

ครูยิ้มตลอดหน้าชอบมาก เรียนกับครูแล้วไม่อึดอัด ต่อให้เราสื
ผิดอะ ครูเค้าพูดดี ครูเค้าอธิบายในแบบของเค้า เราอยู่นุ่นละเจน
(Generation) แต่ครูก็พยายามจะสื่อให้พวกเราเข้าใจให้ได้ แล้วเค้าดู
ซึ่งกับความเป็นครูมาก ทุกครั้งที่เค้าพูดถึงครูหลวงฯ เหมือนครูเค้า
น้ำตาจะไหลตลอด แล้วเค้าก็เล่าแบบอย่างของครูหลวงฯ อะให้พวก
เราฟัง อยากให้พวกเราเป็นครูแบบครูหลวงฯ ที่มีความใจเย็นและ
เข้าใจลูกศิษย์หนูรู้สึกว่าคุณครูเค้ามีความรักครูหลวงฯ จริงๆ ด้วยความที่
ครูเขงศักดิ์มีความรักครูหลวงฯ ทำให้พวกหนูเข้าใจเค้า แล้วก็รักเค้า
ในสิ่งที่เค้าเล่าอะ ครูใช้ภาษาเหมือนญาติผู้ใหญ่เล่าเรื่องเก่าๆ ให้เรา
ฟัง มันน่าฟังอะ ฟังแล้วรู้สึกขลัง เลยทำให้เรารู้สึกอินไปด้วย

(สุรัสวดี จันทร์ยก, สัมภาษณ์, 9 พฤษภาคม 2564)

ครูพูดเพราะมากค่ะ และครูใจเย็นมากเวลาสอน ครูชอบเล่า
ประสบการณ์ชีวิตของครูให้ฟังหลังต่อเพลงเสร็จ ซึ่งสามารถนำมาเป็น
ตัวอย่างหรือแบบอย่างในหลายๆ เรื่องเกี่ยวกับทางดนตรีรวมถึงการใช้ชีวิต
(อภิญา เพี้ยเพ็งตัน, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2564)

ผมประทับใจในความทุ่มเทของครูเค้าครับ คือครูเค้าตั้งใจต่อให้
แบบจริงๆ ... ผมว่าเค้าเป็นคนที่เป็นกันเองมาก ครูเค้าไม่ถือตัวว่าเป็น
อาจารย์แล้วจะต้องนั่งข้างบน เค้าบางครั้งเค้าก็จะมานั่งกับพื้นต่อหน้า
กับพวกผมเลย

(บุญเกียรติ สะอาด, สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2564)

เห็นได้ว่าครูเขงศักดิ์เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกศิษย์ในด้านต่างๆ ได้แก่

- 1) ด้านบุคลิกภาพ และมีอัธยาศัยที่ดี พูดจาไพเราะ ให้ความเป็นกันเองกับลูกศิษย์
- 2) ด้านการทำงานที่จะต้องมีการวางแผน มีความใส่ใจ และตั้งใจในการสอนทุกครั้ง
- 3) ด้านความรู้ความสามารถ 4) ด้านการปรับตัวให้เข้ากับผู้เรียนที่มีช่วงวัยต่างกัน

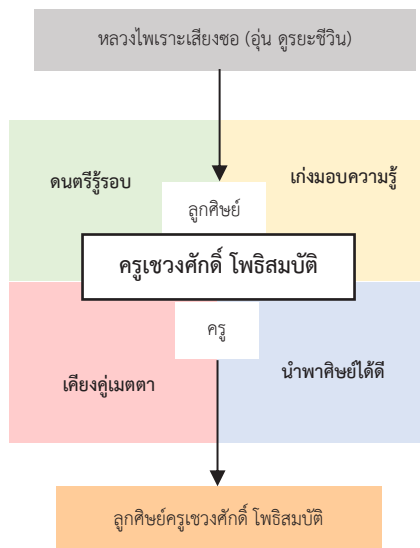
มาก และ 5) ด้านความกตัญญูที่มีต่อหลวงไพเราะเสียงซอ (อุ่น ดุริยะชีวิน) และครูที่เคยสอนทุกท่าน สิ่งเหล่านี้ด้วยลักษณะที่ไม่ใช่คนช่างเจรจา ครูเขวงศักดิ์จึงได้เป็นแบบอย่างให้กับลูกศิษย์จากการปฏิบัติให้ดู ลูกศิษย์จึงได้รับการบ่มเพาะผ่านการกระทำและการสอดแทรกจากการเล่าเกร็ดประวัติต่างๆ อันเป็นคุณลักษณะของการเป็นครูดนตรีที่สำคัญอีกประการหนึ่งของท่าน

สรุปได้ว่าคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูดนตรีแบบของครูเขวงศักดิ์ไม่เพียงแต่จะมีความรู้ความเชี่ยวชาญทางดนตรีรวมถึงการมีทักษะในการสอนเท่านั้น แต่จะต้องมีคุณธรรมจริยธรรมในการเป็นทั้งครูและลูกศิษย์ที่ดีด้วยจึงจะทำให้การเป็นครูดนตรีสมบูรณ์แบบ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) **ดนตรีรุ่มรอบ** 2) **เก่งมอบความรู้** 3) **เคียงคู่เมตตา** และ 4) **นำพาศิษย์ได้ดี** จากคุณลักษณะสำคัญดังกล่าวของของครูเขวงศักดิ์ ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในความรู้ความสามารถและภาคภูมิใจในความเป็นครูดนตรีแบบของครูเขวงศักดิ์เป็นอย่างมากจึงได้ยึดถือปฏิบัติสิ่งเหล่านี้และส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น

อภิปรายผล

1. คุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูดนตรีแบบของครูเขวงศักดิ์โพธิสมบัติที่ปรากฏทั้ง 4 ด้าน หากพิจารณาจากภูมิหลังแล้ว ตลอดระยะเวลาในบทบาทของผู้เรียน ครูเขวงศักดิ์ โพธิสมบัติได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านดนตรีจากครูหลายท่าน แต่ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ครูเขวงศักดิ์มีความรอบรู้ทางดนตรีไทย ไม่ใช่เพียงโอกาสที่ได้รับจากครูเท่านั้น แต่ด้วยความสนใจในการเรียนดนตรีไทยเป็นอย่างมาก จึงทำให้ครูเขวงศักดิ์ไม่หยุดการเรียนรู้ไ้เพียงในห้องเรียนเท่านั้นหากแต่ยังมีความกระตือรือร้น ไขว่คว้าศึกษาเพิ่มเติมนอกห้องเรียนทั้งการเรียนกับครูโดยตรง และการเพิ่มพูนประสบการณ์จึงทำให้เห็นว่านอกจากคุณลักษณะทั้ง 4 ด้านแล้ว ในบทบาทของผู้เรียนครูเขวงศักดิ์ยังมีความใฝ่เรียนรู้และความพยายามซึ่งเป็นจริยธรรมการเรียนดนตรีไทยอีกประการหนึ่งที่สำคัญเช่นกัน นอกจากนี้ไม่เพียงด้านความรู้ทางดนตรีเท่านั้น แต่ครูเขวงศักดิ์ยังได้รับการบ่มเพาะและซึมซับจริยวัตรอันงดงามทั้งภายในและภายนอกจากครูทุกท่านที่เป็นครูลิขิตต้นแบบอันมีต้นธารมาจากกรม

มหรสพหลวง โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงไพเราะเสียงซอ (อُن ดุริยะชีวิน) ที่เป็นข้าหลวงในราชสำนักเป็นเวลานานจึงได้รับการบ่มเพาะจริยวัตรที่งดงามแลปรากฏอย่างชัดเจน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ถูกส่งต่อมายังครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติไม่ว่าจะเป็นเรื่องบุคลิกภาพ การวางตัว การเข้าสังคม รวมถึงจิตวิญญาณและคุณลักษณะความเป็นครูดนตรีที่ดี ที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก อีกทั้งวิธีการสอนที่เน้นการปฏิบัติให้ดูซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะได้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ล้วนปรากฏชัดเจนในตัวของคุณครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ อีกทั้งยังได้ส่งต่อไปยังรุ่นลูกศิษย์ ผลของการเกิดการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดให้ลูกศิษย์จากรุ่นสู่รุ่นนี้สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom' Taxonomy (Anderson et al., 2001) ในด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) ขึ้นความเป็นธรรมชาติ (Naturalization) คือ ผลจากการรับรู้ ลงมือปฏิบัติ ผ่านการขัดเกลา และปฏิบัติบ่อยๆ จนเกิดการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ เป็นอัตโนมัติจนกลายเป็นธรรมชาติ นำเสนอเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1 ที่มาและการส่งต่อคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบ
ของครูเชวงศักดิ์ โพธิสมบัติ

2. จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่าคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของครูเชิงศักดิ์ โปธิสมบัติทั้ง 4 ด้านมีความสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom' Taxonomy (Anderso et al., 2001) ครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) คือ การมีความรอบรู้ทางดนตรีไทย กล่าวคือครูเชิงศักดิ์มีความรู้ความเข้าใจด้านดนตรีไทยทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติอย่างรอบด้านและลุ่มลึก 2) ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain) ครูเชิงศักดิ์มีทักษะในการปฏิบัติเครื่องดนตรีได้อย่างเชี่ยวชาญจนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของลูกศิษย์ อีกทั้งยังมีทักษะด้านการสอนและเทคนิคในการสอนประกอบกับความเป็นเลิศด้านการบรรเลงของไทยที่สามารถปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับลูกศิษย์ได้เห็นกลวิธีการบรรเลงในอุดมคติที่มีความสมบูรณ์ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงสุด คือ ด้านความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับลูกศิษย์ และในด้านนี้เป็นสิ่งที่วัดได้ยาก ต้องใช้เวลาในระยะยาวในการบ่มเพาะและเห็นผล ไม่เพียงแต่การถ่ายทอดให้ลูกศิษย์รู้และเข้าใจในความดีงามของสิ่งเหล่านี้ที่เป็นเรื่องยาก แต่การทำให้ลูกศิษย์ได้รับรู้ (Receive) และพัฒนาไปถึงขั้นสูงสุด คือ บุคลิกภาพ (Characterize) นั้นยากยิ่งกว่า เพราะครูจะต้องเสียสละและทุ่มเทกำลังกายกำลังใจเป็นอย่างมากในการปลูกฝังความดีเหล่านี้ ซึ่งผู้วิจัยพบว่าครูเชิงศักดิ์ โปธิสมบัติมีความมุ่งมั่นและอดทนในการสอนดนตรีไทยเป็นอย่างมาก เห็นได้จากระยะเวลาในการเป็นครูกว่า 30 ปี ที่สอนและสร้างลูกศิษย์จำนวนมากมหาศาลรุ่นสู่รุ่น กับจำนวนบทเพลงอีกมากมาย เริ่มสอนตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนสามารถบรรเลงเดี่ยวขั้นสูงได้ทำแบบนี้ซ้ำๆ มาตลอดชีวิตแม้กระทั่งเกษียณอายุราชการแล้วครูเชิงศักดิ์ยังไม่หยุดที่จะทำในสิ่งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าหากไม่มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพนี้จะไม่สามารถปฏิบัติได้ถึงแก่นความเป็นครูดังเช่นที่ครูเชิงศักดิ์ได้ปฏิบัติมาตลอดจนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าครูเชิงศักดิ์ไม่เพียงถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านดนตรีเท่านั้น หากแต่ยังได้ถ่ายทอดจริยวัตรและจริยธรรมซึ่งเป็นเรื่องภายในจิตใจให้กับลูกศิษย์ จึงกล่าวได้ว่าครูเชิงศักดิ์ได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับลูกศิษย์ได้ครบถ้วนตามทฤษฎีการเรียนรู้ของบลูม Bloom' Taxonomy (Anderso et al., 2001) ซึ่ง

เป็นคุณลักษณะของครูที่ดี สอดคล้องกับทิสนา แหมมณี (2561) ที่ได้นำเสนอว่าครูที่ดีจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและครบถ้วนทั้ง 3 ด้านการเรียนรู้ของผู้เรียน

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด19 เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการสัมภาษณ์ผ่านโทรศัพท์และโปรแกรมออนไลน์เป็นการได้มาซึ่งข้อมูลผ่านกระบวนการแก้ปัญหาทั้งสิ้น หากสามารถไปพบด้วยตนเอง อาจได้ข้อมูลหลักฐานเชิงรูปธรรม เช่น ภาพถ่าย บันทึก หรือด้านอื่นๆ มากขึ้น ดังนั้นในผู้ที่ทำการวิจัยในลักษณะเดียวกันนี้ ต้องคำนึงถึงมูลเหตุเช่นนี้ประกอบด้วย เพราะทุกวินาทีคือการเสี่ยงในการหายของข้อมูลทั้งสิ้น

2. งานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจในหลายแง่มุม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติดนตรีศึกษา ด้านจิตวิทยาการสอนดนตรี ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการเรียนการสอนในหลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ สาขาวิชาดนตรี รวมไปถึงการพัฒนาเป็นเอกสารประกอบการสอน หนังสือ และตำราที่เป็นแหล่งข้อมูลในเชิงวิชาการและอ้างอิงได้ จะเป็นประโยชน์ยังสำหรับผู้สอนและนักเรียนต่อไป

3. ในสถานการณ์ปัจจุบันที่มีการแพร่ระบาดของเชื้อโรคโควิด19 (COVID-19) การจะอ้างคุณลักษณะสำคัญและความเป็นครูต้นแบบของครูเชิงศักดิ์ พิทธิสมบัติไว้ในการเรียนการสอนดนตรีไทย “ในบริบทใหม่ หรือ วิถีปกติใหม่” ได้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่าในมิติของความรอบรู้ของครู ทักษะทางด้านเทคโนโลยีการสอนที่รองรับการจัดการเรียนรู้แบบ online onsite และ blended learning มีความจำเป็น และสิ่งที่ครูปฏิบัติให้ได้อย่างเดียวผ่านประสาทสัมผัสการรับรู้ทุกช่องทางของผู้เรียนยังไม่พอ ครูอาจต้องมีทักษะเรื่องจิตวิทยาการสอนเพื่อเข้าใจผู้เรียน ทั้งในด้านวัย ศักยภาพ ความพร้อมทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และความเหลื่อมล้ำของแต่ละบุคคลด้วย รวมถึงต้องให้กำลังใจ ปลอบโยน และสร้างแรงบันดาลใจต่อไปที่จะไปเผชิญในโลกปกติใหม่ด้วยเหมือนกัน

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากหน่วยปฏิบัติการวิจัยสืบสานพระราชดำริสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านนวัตศิลป์และระบบเสียงดนตรี หน่วยปฏิบัติการวิจัยวัฒนธรรมสยามศึกษา: การวิจัยและนวัตกรรมการสังคัม และโครงการพัฒนาวิชาการ ศิลปะไทย: การพัฒนาศักยภาพ ผลิตผลงานสร้างสรรค์ตีพิมพ์บทความวิจัย/วิชาการ ในระดับชาติ/นานาชาติ และเผยแพร่ผลงานนิสิตและคณาจารย์วิชาเอกดนตรีไทย

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2545). **คำบรรยายวิชา ดุริยางคศาสตร์ไทย**. กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์. **เจษฎาวัลย์ ปลงใจ**. (2561). จริยธรรมกับความเป็นครู. **วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่**, 4(1), 113-123.
- ทิตนา แคมมณี. (2561). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิทรา ฉันทไพศาล, และพระครูสุจิตร์ธนากร. (2559). คุณธรรมความเป็นครู. **วารสารครูศาสตร์ปริทรรศน์**, 3(1), 142-155.
- พรปวีณ์ จันทรผ่อง, และตติญา อุทัยสุข. (2562). กรอบมโนทัศน์ เรื่อง การใช้หลักความเมตตาในการสอนดนตรีไทยของผู้ช่วยศาสตราจารย์สงบศึก ธรรมวิหาร. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์ Veridian มหาวิทยาลัยศิลปากร (มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์และศิลปะ)**, 12(6), 1487-1506.
- ยุทธนา ฉัพพรรณรัตน์. (2561). **ดนตรีไทยศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. ค้นเมื่อ 18 พฤษภาคม 2564, จาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- วรารณณ์ เชิดชู. (2548). **การศึกษาเพลงทยอยเดี่ยวสำหรับขออุทงครุหลวงไพเราะเสียงขอ (อุ้น ดุริยะชีวิน)**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดุริยางคไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วัลนิกา ฌลากบาง. (2559). จิตวิญญาณความเป็นครู: คุณลักษณะสำคัญของครูมืออาชีพ. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**, 6(2), 123-128.
- วิชาลัมพ์ก์ เหล่าวานิช. (2556). กระบวนการกลายเป็นชายขอบของวิชาดนตรีในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน: วิธีศึกษาแนวโบราณคดีความรู้. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สิตารัตน์ สิงห์เดชาสิทธิ์, และสุชาดา บวรกิตวงศ์. (2560). การพัฒนาตัวบ่งชี้ความเป็นครูมืออาชีพ. **วารสารอิเล็กทรอนิกส์ทางการศึกษา**, 12(4), 695-707.
- สุเทพ อัดถากร. (2536). ความเป็นครูในสังคมปัจจุบัน. **วารสารปาริชาติมหาวิทยาลัยทักษิณ**, 6(2), 1-2.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2561). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวภาคย์ อุดมวิชัยวัฒน์. (2561). การพัฒนาคุณลักษณะครูดนตรีไทยที่พึงประสงค์ในระดับอุดมศึกษา: กรณีศึกษา ครูสำราญ เกิดผล ศิลปินแห่งชาติ. **วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 46(4), 439-460.
- อำไพ สุริตกุล. (2534). **คุณธรรมครูไทย: เอกสารทางวิชาการ**. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย ศาสตรา. (2553). การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์ ถาวร ศิลปินแห่งชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาดนตรีศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Abramo, M. N. (2009). **The construction of instrumental music teacher identity**. Doctor of Education Dissertation, Teachers College, Columbia University.
- Anderso, L. W., Krathwohl, D. R., Airasian, P., Cruikshank, K., Mayer, R., Pintrich, P., et al. (2001). **A taxonomy for learning, teaching and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives**. New York : Addison Wesley Longman.

- Babbie, E. (2001). **The practice of social research**. Boston, MA : Wadsworth.
- Biasutti, M., & Concina, E. (2018). The effective music teacher: The influence of personal, social, and cognitive dimensions on music teacher self-efficacy. **Musicae Scientiae**, 22(2), 264-279.
- Creswell, J. (2007). **Quality and inquiry research design: Choosing among five approaches**. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Creswell, J. W. (2014). **Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches**. 4th ed. Thousand Oaks, CA : Sage.
- Dolloff, L. A. (1999). Imagining Ourselves as Teachers: the development of teacher identity in music teacher education. **Music Education Research**, 1(2), 191-208.
- Pellegrino, K. (2009). Connections between performer and teacher identities in music teachers: Setting an agenda for research. **Journal of Music Teacher Education**, 19(1), 39-55.
- Schatzman, L., & Strauss, A. L. (1973). **Field research: Strategies for a natural sociology**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Steiner, E. (1988). **Methodology of theory building**. Sydney : Educology Research Associates.
- Wagoner, C. L. (2011). Defining and measuring music teacher identity: A study of self-efficacy and commitment among music teachers. Doctor of Philosophy Dissertation, Faculty of the Graduate School, The University of North Carolina, Greensboro.

สัมภาษณ์

เชวงศักดิ์ โพธิสมบัตี. (28 กันยายน 2562). สัมภาษณ์. ข้าราชการบำนาญ. วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ กระทรวงวัฒนธรรม.

ฐิติ ธีระพงษ์วัฒนา. (9 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. นิสิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บัณฑิต ศรีบัว. (7 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. ข้าราชการบำนาญ. วิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย กระทรวงวัฒนธรรม.

บุญถึง พระยาชัย. (8 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. ข้าราชการบำนาญ. วิทยาลัยนาฏศิลป์จันทบุรี กระทรวงวัฒนธรรม

บุญยเกียรติ สะอาด. (10 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. นิสิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประชา คชเดช. (22 ตุลาคม 2562). สัมภาษณ์. ครูชำนาญการ. วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ กระทรวงวัฒนธรรม

พีรทัต วงษ์ประเสริฐ. (9 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. นิสิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รักเกียรติ ปัญญายศ. (6 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. ข้าราชการบำนาญ. วิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่ กระทรวงวัฒนธรรม

สุรัสวดี จันทร์ยก. (9 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. นิสิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อภิญา เพียเพ็งตัน. (10 พฤษภาคม 2564). สัมภาษณ์. นิสิต. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.